

Polgármesteri köszöntő

Tisztelt Olvasó!

Kisütött végre a Nap! Vége a borús, fárasztóan szürke télvégi napoknak. A kiskertek életre kelnek, szép lassan benépesülnek a balkonládák.

A napsütéssel a szabadtéri kimozdulás gondolata is egyre erősödik.

Hajdúböszörményben, a város intézményein kívül, a civil szervezeteknek és egyházaknak köszönhetően, az idén közel száz program közül választhat mindenki érdeklődésének megfelelően.

A hagyományos sport, kulturális szórakoztató rendezvények a Bocskai István tér mellett számos más helyszínen hívogatnak. A Fűrdőkerti Ifjúsági Szabadidőközpont egyre bővülő szolgáltatásaival kiváló lehetőséget nyújt a szervezett programok mellett a zavartalan kikapcsolódásra a kisgyerekeknek és felnőtteknek egyaránt.

A Hajdúböszörményi Tájházakban átadásra kerülő „Mesterségek Háza” egy újabb színfoltja a hagyományörzésnek, a hagyományok ápolásának nemcsak városunkban, de térségi szinten is.

A „Hajdú 400” Egyesület által szervezett VIII. Böszörményi dísznövény és ízek fesztiválja ismét várja a virágok és a finomsütemények szerelmeseit, a Hajdúböszörményi Bocskai Néptáncgyűttes Baráti Körnek Egyesülete a tőle megszokott számú előadással mutatja be a néptánc szépségeit.

A lovassport kedvelői ismét számíthatnak a Díj-ugratók, Hagományörzők és Fogathajtók Közhasznú SE bemutatására, versenyre, a Hajdúböszörményi Fial Művészek Egyesülete 17. alkalommal szervezi meg a Jazz-Blues Jamboree programját.

XXIV. Hajdúhét ebben az esztendőben is számtalan, érdekes szórakoztató programmal számít városunk lakóira és az idelátogatókra.

A nyáron ismét megrendezésre kerül a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep 2017. évi nyári kurzusa, valamint a Hajdúsági Expo a Traktorhúzó Európa Kupával. A szervezők szerint ebben az évben is több mint tízezer látogatják majd programjaikat.

A fiatalok idén is számíthatnak a VII. KEXX Könnyűzenei Extrém Sport Fesztiválra, s természetesen a fentiekben túl sok, érdekes program, rendezvény várja a kikapcsolódni vágyókat.

Rendezvényeinken kívül számos vendéglátóhely, szállóhely és a Bocskai Gyógyfürdő is egész éves nyitva tartással fogadja a városunkba érkezőket.

Az elmúlt évek fejlesztéseinek köszönhetően 2016-ban kiemelkedő eredményt produkáltunk a turisztika területén. A városban eltöltött vendégéjszakák száma 20.400, a fürdő vendégforgalma pedig több mint 128 ezer fő volt. Látszik tehát, hogy van igény és van vásárlóerő, aki megfizeti a hajdúböszörményi pihenés – szórakozás költségeit és van arra igény, hogy tovább fejlesszük a strandfürdőt, sportolási és kulturális tereinket.

Kívánom, mindenki találja meg a kedvére való eseményt, hívja el rokonait ismerőseit, hogy közösen töltsünk szép napokat Hajdúböszörményben.

Kiss Attila
polgármester

Tatár Antal

Hajdúböszörmény szerepe az 1848/49-es forradalom és szabadságharcban

A forradalmi eseményekről folyamatos tájékoztatást kapott a helyi lakosság követek révén, majd a város kerületeiben kihirdetések nyomán. Ez a részletes tájékoztatás minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy a nem kis terhek viselését – különösebb ellenállás nélkül – vállalni tudja a polgári lakosság. A Hajdúkerület jogállásával kapcsolatban 1848. évi XXVI. tc-t alkotta meg a törvényhozás. A hajdúkiváltságok eltörlésének szándéka érzékenyen érintette a lakosságot, ez kifejeződsre jutott abban, hogy a szabadságharcra csak Bocskai neve és zászlaja alatt voltak hajlandók csatlakozni. Ezt olykor a kortársak sem értették. Továbbá a forradalom radikalizmussával, királyellenességével sem értettek egyet – immár ország-szerzte – az emberek, tehát megállapítható, hogy a forradalom és a szabadságharc ügye között is volt némi „nézeteltérés”. Ezt példázza a hajdúböszörményi Mező Dániel verse, aki a hazaszeretést eglyényegűnek tekinti.

A forradalom a népképviselő elve nyomán helyi és országgyűlési képviselők választásának követelményét hozta.

A helyi intézményrendszer átalakítása a királyi biztos pozíciójának eltörlését, a városi képviselőtestület és vezetőség újraválasztását jelentette.

Az országgyűlési képviselők választására irányuló viták során két jelölt maradt versenyben: Sillye Gábor a hajdúpárt támogatótjaként és Kövér György, mint a beköltözött jelöltje. Politikai lejárata ellenére Sillye nyerte a csatározást, akivel szemben a vád is felmerült – nem alaptalanul –, hogy katonaszökevény volt. A későbbi események ismeretében nyugton állíthatjuk, hogy a szabadságharcban végzett munkája miatt felmentheti a történelmi igazságtétel Sillyt ezen bűne „következményei” alól.

Sillye ügyesen egyensúlyozott szerepkörében a hajdúk és az ország érdekei között. A szabadságharc kirobbanása a kormánybiztosi feladatok fontosságát növelte életében. Itt pályájában kis híján komoly törés következett be: a népfelkelés szerve-

zésekor mutatkozó sikertelensége kapcsán Kossuth bizalma megingott személyében, formailag leváltására is sor került, de a gyakorlatban ezt nem sikerült kivitelezni. Egy ilyen helyzetben Sillye továbbra is úgy látta el feladatát, ami mutatja az ügy iránti elkötelezettségét, minek eredményeképpen Kossuth is elfogadta kormánybiztosi pozíciójában.

A nemzetország szervezése tulajdonképpen a szabadságharcok készülődés burkolt formája volt, a törekvés kezdetektől a rendes zászlóalj létrehozására irányult. Hajdúböszörmény és a Hajdúkerület mind a személyi feltételek

3000 fő körüli létszámban fogtak itt fegyvert az emberek! És ehhez Sillye Gábor személyes elszántasága mindenképpen hozzájárult, hiszen az 53. gyalogzászlóalj toborzásáról, az azt leállítani akaró Kossuthot is meggyőzte, a már reménytelennek tűnő helyzetben sem adta azt fel. Bár ekkor az újoncozási területet ki kellett bővíteni – amiből etnikai konfliktusok is támadtak. Az újoncként a szabadságharcok készülőds burkolt formája volt, a törekvés kezdetektől a rendes zászlóalj létrehozására irányult. Hajdúböszörmény és a Hajdúkerület mind a személyi feltételek

Hajdúböszörmény a debreceni központú 10. honvédszászlóalj toborzási körzetébe esett, de

sét is, ez '48 május 18-ától zajlott – hivatalosan, valójában már előbb is. A nemzetország szükség esetén harcászati feladatokat is ellátott. Április közepére már 372 fő jelentkezett, ebből 63 lovas szolgáltra (a hajdúk elsősorban huszárként akartak szolgálni). Sillye azon joga, hogy javaslatot tehetett a Bocskai nevével fémjelzett alakulatok tisztjeire, nem volt formalitás, gyakran figyelembe vették javaslatait. Ugyanakkor tekintélye addig érhetett legtöbbit, míg a nemzetből hazatérő egységek vezetőket, a rendes honvédségi alakulatoknál a javaslattevel „ereje” csökkent.

A Hajdúkerület, mint törvényhatóság – amellett, hogy a 10. honvédszászlóalj körzetébe esett – maga állíthatta ki az említett honvédségi alakulatokat. Mind a huszárezredek, mind a zászlóalj esetében a kiképzésben fontos szerepet játszottak a császári haderőből hazatérő egységek, ilyen volt pl. a Petőfi által is megénekelt Lenkey-szászad.

A Debrecenbe kényszerült kormány védelmére és a Tiszát átlépő ellenséges haderő ellen az erők fokozása érdekében népfelkelés elrendelésére is sor került – végül is január 11-én. Az OHB adata alapján 5875 fő gyűlt össze január 18-án, de igen sokan elszöktek közülük, nem sikerült őket egyben tartani törvénytörési fenyegetéssel sem, így az önkéntes csapatot feloszlatták. 1849. június 25-én Sillye Gábor – a hivatalos kormányrendelet megjelenése előtt – elrendelt egy második népfelkelést, pedig már nem volt kormánybiztos sem, csak országgyűlési képviselő. Erre az eseményekben új szereplőként megjelenő I. Miklós cár hadereje kész-tette. Azonban az ellenség közelsége olyan félelmet váltott ki a közeli megyékben, hogy a népfelkelés másodszor is kivitelezhetetlen lett.

A 19. század első felében a Habsburg hadvezetés nem sok hajlandóságot mutatott az újítások bevezetésére. Az ún. technológiai minimumot a magyar hadvezetés is inkább csak „sürolni”, mintsem elérni tudta. A fegyverellátás kezdetektől nagy gondot jelentett. A jelentős import mellett nagy erőfeszítéseket tettek a hazai fegyvergyártás beindítására. A császári-királyi hadsereg

A 17. (Bocskai) huszárezred zászlaja (Hajdúsági Múzeum)

biztosításában, mind az anyagi terhek vállalásában az országos átlag felett teljesített – ami természetesen adódott abból is, hogy az országgyűlés és a kormány Debrecenben is tevékenykedett, továbbá az orosz intervenció beavatkozás földrajzilag újfent kiemelten fontos területé avatta a térséget.

1848 májusától augusztusig nyugodt körülmények között zajlott az első 12 honvédszászlóalj szervezése. Batthyány Lajos mintegy 300 tisztet nevezett ki. A hajdúkerület kötelessége 1017 fő újoncozása lett volna, ehhez képest vannak olyan adatok, hogy

Sillye ezen túlmenően szabadcsapat szervezését ajánlotta fel, mely 1200 gyalogos katonából és 600 lovasból állt volna. Ezek az alakulatok alkották a később 17. (Bocskai) huszárezred, ill. a 52. és 53. (Bocskai) gyalogzászlóalj magvát. A huszárezred október 26-ra megszerveződött (bár még Bocskai csapat volt a neve), két osztálya 379 lovast számlált (157 és 194 huszárral). Az ezred parancsnoka Almássy Ernő volt. Általában is jellemző, hogy a honvédség főtisztjei korábban császári tisztek voltak.

A toborzás részének tekinthetjük tehát a nemzetország szervez-

lőszerellató rendszere is szétesett, a tavaszi hadjárat elejére sikerült csak egy többé-kevésbé működőképes rendszerrel helyettesíteni. '49 januárjában lőszergyárat is létrehoztak Böszörményben. A ruházati ellátás is igen bonyolult feladatot jelentett, a kormányzat itt sem állt a helyzet magaslátán, ami nagy terheket rótt a városokra és a megyékre. Itt is, mint az ellátási kérdésekben általában, nagy hatékonyság növekedés tapasztalható az OHB kormányzati hatalommá válásától kezdődően. Lukács Sándor felszerelési kormánybiztosként pl. utasította Hajdúböszörmény előjáróságát, hogy küldjék mihamarabb a lőszerszámok készítésében járatos személyeket Nagyváradra. Az élelmi-szerellálásban is részt kellett vennie a városoknak, így pl. Hajdúböszörmény '49. július végén Görgői harminczeres seregének küldött gabonát, amennyit, csak tudott. A sebesültek ellátásában Böszörmény egy kórház létesítésével vállalt szerepet.

A nemzetország felszerelése még a kiállító törvényhatóságokra tartozott, de a rendes honvédségi alakulatok felszerelésének költségeit már az állam vállalta át. A mesteremberek igen sok megrendelést kaptak ezekben az időkben. A honvédek olykor kényesen reagáltak a ruházat elégtelenségére, szedett-vedett voltára, ami miatt még szokések is következtek.

A város lakosságának terhei csak átmenetileg csökkentek az államhatalom fő szerveinek Pestre való visszatéréseivel, mert az orosz intervenció hamar elérte a települést. A vezetők igyekeztek kordában tartani az oroszok igényeinek kielégítését, hogy minél kevesebb erőszakos foglalásra kerüljön sor. A megszálló katonák között terjedő kolera szerencsére nem betegítette meg nagyobb számban a helybelieket.

Hajdúböszörmény és a hajdúkerület részvétele a hadmozdulatokban

Bocskai (17.) huszárezred

Nyakas Miklóstól tudjuk, hogy a témának nincs hadtörténeti igényességű, monografikus jellegű feldolgozása. A katonai erőkről szólva már érzékeltettem, hogy a hajdúkerület az átlagosnál nagyobb részt vállalt a szabadságharc tereiből és mindebben Sillye Gábornak kiemelkedő szerepe volt. Nyakas Miklós a Bocskai-alakulatok a harctereken cím alatt elsősorban a Hajdúkerület mint törvényhatóság által kiállított alakulatokkal foglalkozik, mivel ezek a honvédség szervezését képezték, így feladata-

ik, cselekedeteik is könnyebben nyomon követhetők.

A 17. – Bocskai nevét viselő – huszárezred első osztálya december közepén a Nagykunsgyába vonult, védeni a Tisza vonalát. Innen januárban visszatértek Hajdúböszörménybe. Az alkalmat Sillye Gábor kormánybiztos igyekezett kihasználni a felszerelés pótlására. Ezzel párhuzamosan Kossuth még decemberben arra is utasította Almásy, az ezred parancsnokát, hogy a Schlik császári tábornok elleni hadműveletek keretében a már kiállított huszárokkal vonuljon Kassára.

Sillye Gábor olajfestmény portréja a szabadságharc idején (Hajdúsági Múzeum)

Az ezred 1849 tavaszára lett teljes. Azonban osztályai nem együtt harcoltak. A II. hadtest (parancsnok Aulich) Asbóth vezette hadosztályában a legkülönbözőbb alakulatokból állott: 3 honvédszászlóaljából, szabolcsi és nagykőrösi önkéntesekből, vadászosztályból, két század tüzérségből, kun lovasságból, egy század Württemberg-huszár, két század lengyel lándzsás – és még egy osztály Bocskai-huszárból állt. Ezek az alakulatok összesen kb. 6.000 főt számláltak, ebből a Bocskai-huszárok 300-an voltak.

Az Asbóth vezette hadosztály április 7-én arra kapott parancsot, hogy Aulich-hoz (ez volt a II. hadtest) és a Kmetty hadosztályhoz

csatlakozva azt a látszatot keltse, hogy a magyar főszereg Pest alatt áll. 10-én újabb parancs: támadás a kétszeres túlerő ellen. A Bocskai-huszárok első bevetésükön igen nevezetes tettet vittek végbe. Az ellenséges ütegből mindössze egy könnyű kartács támogatása mellett két ágyút elfoglaltak! A hajdú lovasokkal tartottak a kunságiak, akik három röppentyűállást győztek le. Pálincás Samu honvéd őrnagy és László Endre Bocskai-kapitány neve fémjelzi az akciót, amiért kitüntetésben is részesültek. Az ilyen akciók azért is voltak különösen jelentősek, mert a Szent Koro-

kozó versében nem említi Harsányi nevét): „leesett lováról és a vasasok által összevagdaltott”. Erdemrendet kapott még bátor helytállásáért Sóvágó Gábor, aki Hajdúböszörmény szülöttje volt.

A Bocskai-huszárezred a nyári hadjáratban is jelentős szerepet játszott. A Kossuth által többször hangoztatott – a huszárokból rejlő – taktikai lehetőség itt valósult meg. A IX. hadtestnél szolgáló két osztály az orosz csapatok hátrállításában játszott nélkülözhetetlen szerepet. Ez a felvidéken harcoló IX. hadtest Desewffy Arisztid parancsnoksága alatt állt. A Kürthy István parancsnoksága alatt küzdő huszárok a kilencszeres túlerő előrehaladását utóvédharcokkal lassították. Összecsapások voltak Lófaluánál, Héthársnál, Somosnál, Lemesnél (itt kapott súlyos sebet a Bocskai-huszár Dániel László és esett el a Bíró Gusztáv huszárfőhadnagy). A június 23-i somosi ütközetben Desewffy tábornok parancsnoksága alatt három gyalogzászlóalj, három lovasszázad és hat ágyú nagy áldozatok árán visszaverte az orosz 3. huszárezred és a 46. doni kozákezred támadását. Orosz tisztek emlékirataiból kapunk képet a pusztításról, mikor leírják a június 24-e reggeli látványt: „az országot mentén megpillantottuk az elesett magyarok holttestét. Elég sok volt. ... Majd mindegyikkel hideg fegyvert végeztek és szörnyen meg voltak csonkítva: arcuk összekaszabolva, koponyájuk széthasítva, mellük pikával átdöfve.” „Somosban a falu szélső házaiban és a fészekben sebesült magyar katonák feküdtek. Sokuk arcán a vér úgy megolvadt, hogy szülőanyjuk sem ismert volna rá.”

A hátrálva védekező magyarokat az orosz táborban kitört kolera járvány segítette meg. Az oroszok hömpölygése leállt, július 8-ig nem hagyták el Miskolcot. Kossuth arra készült, hogy csapósszevonásokkal képes lesz az ideiglenesen megtorpant orosz haderőt megállítására. A csapatmozgások és felderítések során azonban Hatvan közelében (turai ütközet) a magyar és orosz huszárok között csata alakult ki, amit az oroszok javára döntött el az, hogy egy gyalogos hadosztály érkezett az összecsapás helyszínére. Itt kapott súlyos sebet Perczel seregében a Bocskai-huszárok alezredese, Helley (Hell) János.

A Bocskai-huszárok negyedik osztálya a nyári hadjárat elején a IV. hadtestben harcolt Jellasics ellen – Guyon parancsnoksága alatt.

A Dembinszky parancsnoksága alatt összegyűlt Tisza-Maros közét összpontosított magyar had-

erő visszavonulásakor a Bocskai-huszárok az ellenfél túlzottan előretörő huszárságát szórta szét: „rendetlenül tértek vissza”. Itt sebesült meg Gyertyánffy László Bocskai huszárhadnagy. A megsemmisülő Dembinszky seregben az V. Vécsey hadtest – és a Bocskai huszárezred főtisztjei, Kürthy, Török, Szathmáry Mihály – 1849. augusztus 20-án tette le a fegyvert Borosjenőnél.

Görgy Armin különítményben is szolgált egy félszázad Bocskai-huszár, parancsnoka Nánássy Ferenc hadnagy volt. Az alakulat 1849. április 15-től állt fenn, feladatai a huszárok mozgékonyaságához igencsak illő felderítés, zavar-keltés volt, továbbá a magyar fenntartások lehetőség szerinti kiterjesztése, a főszereg hadmozdulatainak biztosítása. 1849. július 8-án csatlakoztak a fel-dunai hadtesthez. A Bocskai-huszárok között volt Lengyel Imre, ere-

bálták fegyvereiket és haza akartak térni. Ennek a magatartásnak pszichológiai oka volt a reménytelenség, amit a világségi fegyverletel híre kelthetett, a hosszas várbeli szolgálat, továbbá „jogalapja” pedig az, hogy nemzetörnek egy éves szolgálatra szegődtek. Azt az érvet nem fogadták el, hogy a nemzetország közben rendes honvédségi alakulattá szerveződött át (1848 novemberében). A hadbírósg mind a 60 főt halálra ítélte. Ezt az ítéletet enyhítette Klapka tizedelésre – délután négy órakor hét huszárt kivégeztek!

Az 52. Bocskai gyalogzászlóalj

A zászlóalj első bevetésére a már emlegetett Schlik elleni hadművelet részeként került sor. A '48 decemberében még csak félig kiállított csapategység parancsnoka Perczel Sándor őrnagy volt. Egy zászlóaljat hat század tett ki a korabeli hivatalos szervezési elvek szerint. A négy századot Sillye is

detileg a hajdú-böszörményi lovas nemzetország őrmestere. A fegyvert Görgyvel együtt világosnál tették le.

A huszárezred már említett – április 7-én Asbóth vezette – osztálya a komáromi védősereghez került. Részt vettek a Vág-menti csatában, a zsigárdi ütközetben (íteni helytállásukért Kaszap Jánost kitüntették). Az utóbbi igen nehéz csata volt, de sikerült elfoglalni Zsigárdot, Farkasdot, Királyrévet, Negyedet. Itt halt hősi halált Salamon József huszárfőhadnagy, aki nemzetörből lett hadnagy, '49 március elsejétől főhadnagy a Bocskai-huszárezredben. Végső tiszteletadásán ott volt a 98. gyalogzászlóalj és a VIII. hadtest zenekara.

Kiemelendő még a második komáromi ütközet (július 2.), ahol Pettkó János esett el. Önkéntesként állt a honvédek sorába, '48-ban részt vett a Jellasics elleni harcokban, '49 nyarán került a Bocskai-huszárezredhez, a tavaszi és a nyári hadjárat során ezrede ötödik századának vezetője. Az ütközetnek Görgy azt a célt szánta, hogy átszakítsák Haynau ostromgyűrűjét és ezáltal megelőzzék az osztrákok csapását. Ekkor Görgy is súlyos fejsébet kapott.

Ugyanezen osztály 1849. szeptember 4-én Komáromban megtagadta a parancsot, a katonák eldo-

kísérte, mert a felszerelés kiegészítését szerette volna Miskolcon megejteni (1200 szuronyos puská és ugyanannyi tölténytáska).

Nem csak a felszerelés volt hiányos, hanem a katonai képességek is. A többségében önkéntes honvédek képzettségét jelzi, hogy Sillye Kálmán György századosnak ötféle elemi katonai ismeretekről szóló – kiképzést segítő – könyvet adott át (pl.: Hadi műszótár, Gyakorlati szabályzat) ami aligha lehetett elegendő egy hét múlva Schlik tapasztalt hadseregével szemben. Kálmán november 15-én lett százados az 52. honvédszászlóaljnál, noha nyáron már a nemzetörök századosá választották – a rendes honvéd alakulatoknál azonban végig kellett járni a ranglétrát. A felső-tiszai hadtest Mészáros Lázár főparancsnoksága alatt nem utolsó sorban a felkészületlenség miatt szenvedett veresé-

get január 4-én. Kossuth levélben jelezte Sillyének: „Az 52-ik honvéd zászlóalj Kassa alatt teljességgel nem felelt meg a nemzet várakozásának.” Mészáros sem bizonyult megfelelő stratégának, így Kossuth 1849. janu-

egészen a világségi fegyverletel-telig. A dandár a feldunai hadsereg I. hadtestéhez, azon belül a Máriaissi-hadosztályhoz tartozott. A tápióbszei csatában szenvedték el a legnagyobb veresztéséget: 140 halott, közte két tiszt,

A Bocskai-huszárezred a nyári hadjáratban is jelentős szerepet játszott. A Kossuth által többször hangoztatott - a huszárokból rejlő - taktikai lehetőség itt valósult meg.

ár 9-én Klapka Györgyöt nevezte ki a helyére. Az 52. gyalogzászlóalj élére Szász Mihály került Pulszky Sándor ezredes január közepén történt lemondása után.

A vezetők váltása nem volt eredménytelen. A Kassáról megindult Schlik csapatait megállásra kényszerítették. Az 52. gyalogzászlóalj kiemelkedő haditettével Schlik jobbszárnyát Tarcaltól

11 ztedes, 3 őrmester. A csata rendjében a zászlóalj középen foglalt helyet. Az átmeneti sikerek után hátrálásra kényszerülő katonák Le Begh (Limbeck) százados és az I. század szuronyrohama mentette meg. Így is nagy veszteségeket szenvedve vonultak vissza a Tápióbsze mellett erdőbe, ahol nehezen tartották magukat. Szerencsésükre megérkezett Görgy, aki visszafordította a már elvágtatóban lévő Szász Mihály őrnagyot, aki a fejbélvésétől való fenyegettség hatására rendezte a zászlóalj sorait, továbbá Damjanich had-

tes-te, melynek 9. és 3. zászlóalja áttörve a Tápió hídján hátrálásra kényszerítette a császáriakat.

Má d i g üldözte egy szuronyrohammal, melyben együtt harcoltak a 34. gyalogzászlóalj honvédeivel (január 22.).

A zászlóalj becsületesen állt helyt a tornaaljai, a kápolnai és a szolnoki ütközetben is. Fegyelmeket viselte a hosszas meneteléseket – melyekből legtöbb részük Dembinszky főparancsnoksága alatt volt.

A tavaszi hadjárat kezdetén Desewffy hadosztályába került az 52. gyalogzászlóalj az akkor megalkotott Dipold-dandárba. Ebben a kötelékben harcoltak

ban a Dipold-dandár közbelépése hozta meg a győzelmet a balszárny roham után, majd az ellenség üldözésének feladatát is ez a csapat-test végezte.

A továbbiakban az első hadtest főszeregében harcoltak: váci csata, Nagysalló, Komárom felmentése. A nagysallói csatában az 52. zászlóalj a Dipold-dandár részeként a jobbszárnyról döntő szuronyrohammal vívta ki, hogy a szabad-

ságharc egyik legszebb győzelmének tartjuk ezt az összecsapást.

Ott voltak Buda visszafoglalásánál, a május 15-i súlyos áldozatokot követelő ostromban, majd ellátta az egyik ágyútelep védelmét. A 21-i rohamban a fehérvári rondellánál egy keskeny résben támadtak „Bocskai katonái”, a rés végén még ostromlétrán is kellett kapaszkodniuk! Reggelre a vár fokán lengette Stetina Lipót a Bocskai honvédszászlóalj „Ne bántsát a magyart!” feliratú lobogóját.

Budánál halt hősi halált: Balogh József, aki a Hajdúkerületben városi jegyző volt, majd október 15-től a Bocskai-csapat alhadnagya, novembertől az 52. (Bocskai) zászlóalj hadnagya, utóbb főhadnagya.

A tavaszi hadjárat eddig említett csatái után a zászlóalj harci létszáma mindössze 305 fő volt, így a létszám az előírtnak felét sem érte el. A hiányzók nem mind halottak voltak, hanem sebesültek is, azonban a veszteség így is tetemes.

A nyári hadjáratban sem hazudták meg önmagukat. Helyálltak a Vág-menti csatákban (Pered, Zsigárd, Királyrév), a komáromi ütközetekben (júl. 2. és júl. 11.). Ott voltak Görgey visszavonulásánál a III. és a VII. hadtesttel együtt. Az első hadtest – szerves részeként az 52. zászlóalj – 1849. augusztus 2-án súlyos vereséget szenvedett el az oroszoktól Debrecen mellett. Karsa Ferenc találkozza a zászlóalj maradvékait, így ír róluk: „mint a darvak az ősi hideg esős időben, elkényszeredett bús állásban várják az alkalmas időt, úgy találtam a kuppaszakadó vagy hatvan embert, a tiszték külön gomolyban”. A sok veszteség elkészerítette őket, sokan hazaszöktek.

A másik szintén Bocskai nevével viselő 52. zászlóalj az Asbóth hadosztály része lett. Asbóth a három századnyi Bocskai csapatot nem engedte el, a tavaszi hadjáratot vele harcolták végig a 12. hadosztályban. Parancsnokuk Kovács Lőrinc volt az egység megalakulásától kezdődően. Kovács '48 szeptember 20-tól a 31. zászlóalj toborzási biztosaként tevékenykedett Szilágysomlyón. '49. január 17-től százados volt a 67. honvédszászlóaljnál – és ezután, márciusban lett az önkéntes Bocskai csapat szervezője. 1849. július 16-tól őrnagy rangot kapott. Két új százados lépett a helyébe: Fényes László és László – immár a rendes honvéd alakulatba. A komáromi őrsereg részét alkották a város elestéig – Kovács, Fényes és Kralovánzky is a komáromi várórséggel tette le a fegyvert.

(Hajdúsági Múzeum)

A 17. (Bocskai) huszárezred emlékére állított szobor Hajdúböszörményben (a szerző fotója)

Az 53. Bocskai gyalogszászlóalj

Harctéri szereplésük kezdete 1849. május 16-ára tehető, amikor a zászlóaljat Nagyváradra vezényelték és az V. hadtestbe osztották be. A zászlóalj többnyire nem együtt harcolt, hanem a szükségleteknek megfelelően egy-egy százada más-más feladatot kapott. Így részt vettek Arad ostromában, a zárándi harcokban, Gyulafehérvár zárolásánál, Dévánál, a tokaji átjáró biztosításánál a nyári hadjáratban.

A Klapka tábornok által kidolgozott terv egésze annyira nyilvánvalóan irreális volt (pl. érdemben nem számolt az orosz intervencióval sem), hogy Bem nem engedelmeskedett a parancsnak. Erdélyre vonatkozó része volt, hogy az erdélyi hadsereg beveszi Gyulafehérvárt és Dévát, ill. leveri a román felkelést. Bem is Erdélybe vonult, mert Erdély biztosítása nélkül reménytelennek látta a más területeken végzett hadműveleteket. Így ott 39 000 magyar katona és 107 löveg került szembe az 53 000 fős orosz és osztrák intervenciós sereggel és annak 133 lövegével. Bár az arányok itt voltak leginkább reményt keltők a magyarok számára, a kiújuló román felkelés, az élelmiszerellátás nehézségei és az útviszonyok miatt csak néhány taktikai sikert lehetett elérni. A havasi hadjárat és a románok felkelése megosztotta a magyar seregeket, így nem tudtak teljes erővel az oroszokkal szembenállni.

A zászlóaljban sok hajdúsági születésű tiszt szolgált. Az aradi várvédők között voltak csapataikkal: Csohány Miklós (Hajdúnánás, 4. század parancsnoka), Farkas Lajos (Hajdúdorog, 5. század parancsnoka), a hajdúböszörményiek közül Sáry Pál főhadnagyként, Sütő Gábor hadnagyként, az ismeretlen születésű Nagy Zsigmond a 3. század parancsnokaként.

A zárándi csatákól vette ki részét a hajdúnánási Csiba Gábor főhadnagyként (majd Gyulafehérvár ostrománál is ott volt, végül Dévánál tette le a fegyvert aug. 19-én), a hajdúböszörményi Csiba Sándor hadnagyként és a hajdúdorogi Czékus Ferenc hadnagyként (Gyulafehérváron is szolgált, Dévánál tette le a fegyvert).

A zászlóalj Gyulafehérvár ostrománál küzdő részének sorsáról Csiba Gábor lejegyzett beszámolójából értesülhetünk. Eszerint az 53. zászlóalj a lesnyeki táborban kapta világi fegyverletét híret. Bem terveire azért hiúsultak meg, mert erre a híre serege gyakorlatilag felbomlott. Bem mindössze kilenc mellette maradó emberével szökött Törökországba. A zászlóalj maradvékai Dévánál tette le a fegyvert az oroszok előtt, akik átadták őket az osztrákoknak.

Borók Imre

Szent László királyra emlékezünk

Idén hirdették meg a Nemzetközi Szent László-évet. Ebben az esztendőben egyszerre ünnepeljük trónra lépésének 940., és szentté avatásának 825. évfordulóját. Nemcsak nálunk Magyarországon, de még Lengyelországban s Horvátországban is megemlékeznek a lovagkirályról.

A herceg gyermekkoráról és ifjúságáról

Egészen pontosan nem ismerjük László születésének dátumát. A legfogadottabb nézet szerint 1046. június 27.-én született. Az azonban biztos, hogy nem Magyarföldön, hanem Lengyelországban látta meg a napvilágot, akárcsak bátyja, Géza. Édesapja nem volt más, mint Béla herceg, a későbbi I. Béla magyar király. Édesanyja Richeza krakkói lengyel hercegnő volt, akinek keresztény neve Adelhaid volt. László személyneve szláv eredetű. Vladisláv azt jelenti: hatalom és dicsőség. Testvérével együtt, ők voltak az első olyan Árpád-házi hercegek, akiket már mindjárt születésükkor, azonnal megkereszteltek.

Lehetséges, hogy 1048-ban tért haza Magyarországra, mikor már lezárultak az I. István halálát követő trónharcok, Orseolo Péter (1038-1041, majd 1044-1046) és Aba Sámuel

(1041-1044) magyar királyok között. Apjának, Béla hercegnek a hazatérését minden bizonnyal a Vata-féle pogánylázadás tette lehetővé. A pogány magyarok ölték meg az idegennek tekintett Gellért püspököt is a pesti révnél. Mint Vászoly leszármazottja, László rokona, Béla herceg bátyja, a Fehérnek is nevezett I. András kezdett el uralkodni (1046-1063). Amikor már minden háborúság elült, akkor érkezhetett meg Krakkóból Béla herceg családja. A király és a herceg megosztott minden hatalmon, Béla megkapta a bihari dukátust, azaz hercegséget. A királyi testvérek mindenben együttműködtek, ez egészen addig zavartalan volt, míg András király fia, Salamon herceg meg nem született. Az addigi szilárd trónutódlás, kérdésessé vált.

Ki legyen az uralkodó? A király fia, az éppen csak gyermekkorú Salamon, vagy az élete virágjában lévő, kortársai által Bajnoknak nevezett, sikeres hadvezér, Béla herceg, aki több, nagy jelentőségű győzelmet aratott III. Henrik német császárral, Magyarországra betörő hadai felett. (1051. Verteshegység, 1052. Pozsony – Zotmund vagy Búvár Kund-monda)

Európában még nem szilárdult meg teljesen a primogenatúra elve, mely

szertint mindig a király elsőszülött fia volt a trónörökös. Még létezett a keleti jog is, a maiorátus elve, mely szerint a király halála után, a királyi család legidősebb, már férfikorú tagjának kellett uralkodnia.

Az ifjú László herceg első nyilvános szereplésére akkor kerülhetett sor, mikor 1057-ben részt kellett vennie unokatestvérre, Salamon, ifjabb királlyá koronázásán. Ez azonnal nyílt trónviszályt okozott. (Várkonyi jelenet: korona és kard választása)

Apjával együtt, a kamaszodó László herceg is anyja népéhez, Lengyelországba menekült. Am hamarosan visszatérték, már a következő évben, 1060-ban. Ekkor Béla herceg, apósa, II. Boleszláv (vagy Bátor Boleszló) lengyel király segítségével legyőzte I. András magyar királyt, aki még abban az esztendőben meg is halt. Salamon az apjával együtt Németországba menekült.

Béla király azonban rövid ideig uralkodhatott csak. (1061-1063) Emléket a frissen megalapított pannonhalmi és zirci apátságban is megőrizték.

Halála után, Salamon, mint megkoronázott király érhetett haza (1063-1074). A trónviszályokat azzal próbálták meg kölcsönösen lezárni a királyi unokatestvérek, hogy nagy nehezen megállapodtak, megosztották az országot. Salamon lett a magyar király, ám részt biztosított hatalmából a hercegeknek is. Géza, mint idősebb fivér, megkapta a bihari dukátust, azaz hercegséget, míg az ifjabb testvér, László, megszerezte a nyitrai dukátust a Felvidéken. Nem kis hatalmat jelzett ám ez, hiszen egy-egy ilyen hercegség nem kevesebb, mint 15 vármegyét jelentett. Maga a király, a dukátusokat nem uralta, hatalma csak a neki jutott harminc vármegyére terjedt ki. A magyar állami berendezkedés megszilárdult, békés évek következtek. Annak ellenére, hogy unokatestvérek voltak, Salamon és Géza meg László, összeveszttek egymással.

Keleti kérdés: besenyők, úzok, kunok

1055-ben az úzok (ogúzok vagy torkok) nomád török népe okozott

alapos változást, felfordulást a keleti pusztákon. Ők voltak azok, akik kelet felől támadva, legyőzték az Etelközben maradt besenyő törzseket. A besenyőket pecsenegnek vagy kangaroknak is ismerték a kortársaik. A besenyők észak felé nem fordulhattak, mert útjukat orosz fejedelmek birtokai zárták el. Nyugaton Magyarország állta útjukat. Eppen emiatt, a besenyők nem tehetek mást, minthogy bekérezkedtek a

Bizánci Birodalomba. A konstantinápolyi, keletromái császár menedéket is nyújtott a besenyő törzsek maradvékainak. Ezek a besenyők mérgezett nyilatokat is használtak hadakozásaik ideje alatt, az ellenfeleik legnagyobb rémületére. A besenyők néhány megmaradt törzse, nemzetsége a mai Moldvában és Havasalföldön sikeresen állt ellent meg az úzoknak.

Am maguk az úzok se nyugodhatnak meg, hiszen mindössze öt esztendőig, 1060-ig élhettek keletben, nyugaton. Ekkor jelentek meg Európában üldözőik, az addig a Volgán túl lakó kunok vagy polovecek, más néven kipcások vagy kománok. Ezek újabb, erősebb, vadabb nomád nép tagjai voltak. Láthatjuk, hogy a pusztai népvándorlás egy cseppet sem záródott le még a magyarok Kárpát-medencébe való sikeres beköltözésével. Az orosz hadak csónakokon ereszkedtek le a folyókön, mik újdonült szövetségeseik, a kunok lóháton támadták meg az úzokat.

1064-ig, a Kárpátokon kívül ülték meg az úzok. Ekkor a kunok támadása miatt átkeltek a Dunán, ők is Bizáncba igyekeztek. Nem zsákmányoló, kalandozó hadjárat volt ez már, hanem kétségbeesett, utolsó honfoglalási kísérlet. Az úzok ereje megtört, súlyos járvány ütötte fel a fejét köztük, éhínség gyengítette le őket. A bolgárok és az éppen előlük elmenekült, közben bizánci zsoldot húzó besenyők pusztították ki őket. Ez azt eredményezte, hogy az úzok - ez az Európába betörő, fegyveres nomád nép - hatalma mindössze alig 16 esztendő alatt teljesen felmorzsolódott. Ezt a sorsot kerültek el Árpád fejedelem magyarjai, mikor a Kárpát-medencében találtak maguknak új, biztonságos hazát!

1061-től kun támadások indultak meg az oroszok ellen is, hatalmuk kiterjesztéséért. Csak 1068-ban győzték le először az orosz fejedelmi hadak a kunokat. Tíz esztendővel később, 1078-ban, a kunok már Konstantinápoly (Bizánc) ellen támadtak, ám csak Drinápolyig jutnak zsákmányszerző portyájuk alatt, innen verik őket vissza, az akkor már bizánci zsoldban élő úzok és besenyők.

1068-ban a besenyők északkeleti irányból betörtnek Magyarországra is. Nem tudjuk, hogy ez zsákmányszerző portya volt mindössze, vagy ez is egy honfoglalási kísérlet volt-e. Az mindenestre biztos, hogy a Gyula nevű fővezér, Ozul nevű főembere volt a parancsnok. Az is bizonyos, hogy a magyar krónikák és gesták jól megkülönböztették egymástól a három nomád népet. A besenyők mindig saját nevükön szerepelnek, a kuno-

Fotó: Wikipedia